

H. J. KOLRUD, M. KORTEKANGAS, B. KRISTRÖM, H. SCHULTZ. Kommentrar till NL 92, Förlags AB Industrilitteratur, 173 s. ISBN 91-7548-32-6 samt G. BJÖRKLUND och B. LINANDER. Kommentrar ABM 92, Svensk Byggtjänst, 85 s.

Avtal om köp och försäljning av varor mellan näringsidkare, särskilt på det industriella området, grundar sig ofta på mer eller mindre allmänt accepterade standardavtal (allmänna leveransbestämmelser). Förutom "klassikern" Bernitz: Standardavtalsrätt, som numera utkommit i sin sjätte omarbetade upplaga, och som delvis har sin tyngdpunkt i konsumenträttsliga frågor, är de svenska verken på de standardavtalsrättsliga området inte många. Bland de fåtaliga titlarna kan exempelvis nämnas: Motiv AB 72¹ (Svensk Byggtjänst), ECE 188 A — NLM 80, Kommentarer till allmänna bestämmelser för leverans och montage² (Sveriges Exportråds förlag) och Databranschens standardavtal (Norstedts Juridik). Det kan därför möjligen vara av intresse att uppmärksamma två nyutkomna standardavtalsrättsliga verk och bakgrunden till dem, nämligen: 1) Kommentrar till NL 92, H. J. Kolrud, M. Kortekangas, B. Kriström, H. Schultz; Förlags AB Industrilitteratur, 173 s. ISBN 91-7548-32-62 och 2) Kommentrar ABM 92, G. Björklund och B. Linander, Svensk Byggtjänst, 85 s.

Kommentar till NL 92 m. m.

NL 92 (NL = Nordiska leveransbestämmelser) är avsedda "För leverans av maskiner samt annan mekanisk, elektrisk och elektronisk utrustning inom och mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige. Den historiska bakgrunden till NL 92 är de av Förenta Nationernas ekonomiska kommission för Europa (ECE) 1953 utgivna "General Conditions for the Supply of Plant and Machinery for Export" (ECE 188) och dess nordiska efterföljare NL 57, som sedermera reviderats vid ett antal tillfällen; NL 92:s närmaste föregångare är NL 85.

NL-villkoren har alltsedan 1950-talet i olika varianter: NLM för leverans och montage av maskinanläggningar, NLT 87 för leverans med mindre omfattande montage, NLS (standardvaror), NLG (gjutgoods) etc., fått ett stort genomslag inom Norden. Åtskilliga standardavtal på andra — mer eller mindre närbesläktade — områden har också rönt en påtaglig influens från NL-bestämmelserna. NL-villkorens tolkning är därför inte av betydelse enbart för NL-villkoren i sig, utan också för andra leveransbestämmelser där NL-bestämmelser många gånger återfinns, likalydande eller enbart obetydligt förändrade.

1970 års version av NL-bestämmelserna (NL 70) kommenterades 1977 i en av Deullar-Nordström utgiven bok: ECE 188 — NL 77, Kommentrar till allmänna leveransbestämmelser.

Kommentaren till NL 92 har utformats av en arbetsgrupp för juridiska frågor inom nordisk verkstadsindustri, där svensk verkstadsindustri är representerad genom förbundet Sveriges Verkstadsindustrier, VI (tidigare Sveriges Mekanförbund).

---

¹ Anmälan av I. Ridderstrand-Linderöth, SvJT 1975 s. 109.

² Anmälan av P. Ossmer, SvJT 1982, s. 589.

I kommentaren redogörs förhållandevis detaljerat för den juridiska innebörden i olika regler och uttryck i NL 92. Närmast kan den därför jämföras med en lagkommentar av sedvanligt slag eller s. k. specialmotiv i en proposition. Medan verken beträffande ECE 188 -NL 70 och ECE 188 A -NLM 80 — och inte minst det senare — innehåller omfattande och i och för sig intresseväckande inslag av beskrivningar över olika köp- och avtalsrättsliga frågeställningar, är Kommentrar till NL 92 tämligen strikt inriktad mot en mera konkret uttydning av själva textinnehållet i NL 92. Kommentaren, som enligt baksidestexten riktar sig till såväl försäljare, inköpare som bolagsjurister och advokater, är mestadels skriven på ett föredömligt enkelt och kortfattat språk. Man kunde kanske tro att en s. k. språkgranskare varit i tillfälle att korrigera mera omständliga juristpennor, men så lär inte ha varit fallet.

Kommentaren ansluter till NL:s bestämmelser vilka är uppställda i traditionell ordning; de inledande bestämmelserna rör avtals ingående/tillämpning och de avslutande rör tvistelösning. Om de senare reglerna kan parentetiskt konstateras att den nordiska verkstadsindustrin alltjämt tycks anse att tvister parterna emellan, oberoende av tvisteföremålets värde, bör lösas genom skiljedom (punkt 40). Man har alltså inte beaktat det synesätt, som i andra nya leveransbestämmelser tycks få ett allt större genomslag, och som innebär att för begränsade tvister om några 100-tusental kr gäller i första hand allmän domstol som forum.

Någon penetrering av Kommentrar till NL 92 eller Kommentrar ABM 92 skall inte göras i denna korta anmälan. Ett avsnitt i båda böckerna skall dock i någon mån uppmärksammas, nämligen det som rör felansvaret.

NL 92 — Ansvar för fel

De förmodligen vanligaste anledningarna till tvister med anknytning till NL 92 rör de regler som faller under rubriken Ansvar för fel, punkt 21–35, och som behandlar fel i godset och följderna därav.

Det skall noteras att "Ansvar för fel" i realiteten innebär ett ansvar för en s. k. industriell garanti, dvs. begränsningar i ansvaret för skada p. g. a. fel balanseras av en förhållandevis långtgående avhjälpningsskyldighet. NL 92:s feldefinition bygger på att fel är "bristfälligheter i konstruktion, material eller tillverkning" (punkt 21) och lämnas det således ingen egentlig definition av vad "fel" är. Detta får i stället avgöras av vad som avtalats — eventuellt får anses avtalat — mellan köpare och säljare. Fel kan också enligt NL:s definition (punkt 26), till skillnad från köplagens terminologi, vara sådana "fel" som säljaren av olika skäl inte svarar för.

I kommentaren, s. 89, anges: "De fel som punkt 21 i NL 92 primärt tar sikte på är fysiskt konstaterbara fel som att en viss del saknas, att isolationen av kablar är annan än vad som specificerats, att en maskin inte uppnår avtalad kapacitet ..." Även om det finns anledning att instämma i kommentarens fortsättning: "sådana fel kommer normalt också vara förorsakade av bristfälligheter i konstruktion, material eller tillverkning", så kan fel frågan blir mer komplicerad än så när det rör sig om ett renodlat funktionsansvar, dvs. varan (maskinen) skall producera x stycken "bitar" per timme, pumpen skall åstadkomma ett flöde om y liter per minut etc.

Samma gäller för tillgänglighetsgarantier av olika slag. Författarna borde kanske därför tydligare ha understrukt specifikationens betydelse — vare sig denna är föreskriven av köparen (vanligast vid specialleverans) eller av säljaren och då ingår som en del av det ordinarie marknadsföringsmaterialet.

I NL-villkoren har också bibehållits det i alla föregångare använda uttrycket "godset" som beteckning för köpobjektet (varan). En definition av "godset" i kommentaren kunde kanske ha varit på sin plats, särskilt som i andra allmänna bestämmelser vad som skenbart kan uppfattas som en ren fysisk företeelse, inte är detta. I exempelvis NLM 84, ABA 78, AB 92 innefattas i uttryck såsom "Anläggningen, Arbetet, Entreprenaden" betydligt mer än de rent fysiska leveranserna — i själva verket inryms i uttrycken: ritningar, installationsscheman, utbildning, driftsledning, datorsupport, skötselinstruktioner m. m.

I kommentaren behandlas utförligt vilka påföljderna kan bli om säljaren inte uppfyller sina förpliktelser att avhjälpa fel inom skälig tid (NL 92 punkt 31), nämligen: a) köparens rätt till eget utförande av nödvändiga reparationer eller att framställa nya delar, b) prisavdrag (max 15 % av avtalat pris), c) köparens hävningsrätt jämte därmed förenad rätt till ersättning (max 15 % av avtalat pris).

NL-villkoren ger köparen en stark position när det gäller rätten till eget felavhjälpande och val av olika tillvägagångssätt härvidlag. Visserligen skall han enligt bestämmelserna "förfara med omdöme" men detta hindrar honom inte att spendera stora belopp, långt överstigande de maximala 15 % av priset som gäller om han nöjer sig med prisavdrag som kompensation för felet. Om köparen misslyckas är han *dessutom*, om felet är väsentligt, kvar vid sin rätt att enligt punkt 31, sista stycket, häva köpet och därvid få tillbaka köpeskillingen plus ränta samt den särskilda kompenserande ersättningen enligt c) ovan. Omfattningen av felavhjälpandet begränsas förmodligen av att samma regler reciprokt bör gälla för såväl köparen som för säljaren. I kommentaren (s. 91) sägs nämligen beträffande omfattningen av säljarens felavhjälpande: "Om modifieringarna har ändrat godsets form så att det är felaktigt i förhållande till specificerade dimensioner, är inte godset felfritt. Ett fel har då ersatts av ett annat". (Liknande formuleringar återfinns på s. 116.) Texten i punkt 31 har genomgått vissa förändringar jämfört med samma bestämmelses lydelse i NL 85. Detta förhållande kommenteras inte, men förmodligen har syftet med ändringarna bl. a. varit att just understryka köparens "rätt" att såväl misslyckas med det egna felavhjälpandet som rätten att därpå likväl kunna häva.

I kommentaren till samma bestämmelser (s. 116) anges också: "Att avhjälpandet sker på säljarens "risk" innebär att säljaren har risken för att delen som skall repareras eller nytillverkas skadas av olyckshändelse." Att säljaren i detta fall står risken för rena olyckshändelser hos köparen eller hos någon som denne anlitar, ter sig inte helt självklart. Varför skall säljaren drabbas när en viss del av godset, som är under köparens reparation, brandskadas p. g. a. en eldsvåda förorsakad av en naturhändelse — medan skador på den övriga delen av godset (maskinen) alltsedan leveransen helt och hållet faller inom köparens egen risksfär? Hur som helst,

så borde kanske i en kommentar för praktiker ha omnämnts köparens ansvar för egen eller annans vårdslöshet i hithörande situationer — den självklart vanligaste skadeorsaken.

I punkt 34 är inskriven en s. k. cut-off-klausul, som begränsar säljarens felansvar till högst två år från leverans av godset. Något förvånande diskuteras inte i kommentaren cut-off-klausulens tillämplighet när *samma* fel, trots försök till felavhjälpande, återkommer såväl under som efter ansvarstiden. Eller menar kommentarförfattarna att cut-off-klausulen även i detta fall skall tillämpas obönhörligt?

NL-villkoren har emellanåt anklagats för att gynna säljarintressen. En sådan kritik kan möjligen vara befogad när det gäller NL 92-villkorens (äldre) föregångare och beträffande den ursprungliga förebilden — de mer än 40-åriga ECE 188-bestämmelserna. ECE-villkoren avspeglar de marknadskrafter som rådde när Europas industri efter världskriget återuppbyggdes och när en säljare med en bibehållen produktionsapparat otvivelaktigt hade betydande fördelar. Successivt har emellertid för varje ny version av de nordiska NL-villkoren eventuella obalanser mellan säljare och köpare minskat. Skillnaderna mellan säljares och köparens intressen är också — i vart fall inom verkstadsindustrin — något av en chimär. I en säljares verkstadsprodukt kan nämligen ingå 100-tals komponenter som han i sin tur köpt från olika håll, företrädesvis på NL-villkor.

Någon omarbetning av ECE-villkoren har tyvärr, trots försök, inte kommit till stånd. Det mångåriga samarbetet inom västeuropeisk verkstadsindustri har emellertid avsatt ett nytt internationellt standardvillkor ORGALIME General Conditions — S 92. För dessa villkor har NL:s regler (NL 85) tjänat som förebild.

Debatten om balansen mellan säljare och köpare har dock satt sina spår i kommentaren. I denna märks tydligt författarnas ambition att ”rättfärdiggöra” NL-villkoren och förklara — till och med understryka — de rättigheter som tillkommer köparen.

Kommentar ABM 92 m. m.

I samarbete mellan materialleverantörer och (bygg)entreprenörer togs i mitten av 1970-talet fram Allmänna bestämmelser för leveranser av byggmaterial för yrkesmässig verksamhet, ABM 75S och ABM 75V (ABM 75V var bestämmelser med en särskild vitesklausul).

I början av 90-talet inträffade två omständigheter som nödvändiggjorde en omarbetning av ABM-villkoren: Den nya köplagen och att Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader, AB 72, ersattes av AB 92.

En förhandlingsgrupp bestående av företrädare för Industrins Byggmaterialgrupp och Svenska Byggentreprenörföreningen formerades. Överläggningarna utmynnade i ett s. k. agreed document, ABM 92. Villkoren är av ungefärligen samma omfattning som NL 92.

ABM 92 har utformats så att de kan användas i de olika avtalsleden i byggprocessen: tillverkare — återförsäljare (grossist) — köpare (entreprenör). Detta förhållande har inneburit en tydlig koppling till entreprenadbestämmelserna AB 92. Flera bestämmelser som återfinns i ABM 92

är också i de närmaste identiska med motsvarande regler i AB 92. Influensen från köplagens regelsystem är också betydande.

Kommentar ABM 92 har granskats och godkänts av de förhandlande parterna. Vilken tyngd som en domstol i en tvist skulle fästa vid en kommentar av detta slag är väl en öppen fråga.³

Kommentar ABM 92 har utarbetats tillsammans av partsföreträdarna advokaten Gunnar Björklund (byggmaterialgruppen) och advokaten Bo Linander (entreprenörföreningen). Författarna har i sitt arbete haft visst stöd av en tidigare kommentar—Kommentar ABM 75.

Det är bekant att kommentaren utarbetats under viss tidspress. Detta märks dock inte — tvärtom är den till omfattningen förhållandevis begränsade kommentaren ett bevis för författarnas ingående entreprenadrättsliga erfarenheter.

I kommentaren beskrivs och förklaras innehållet i de enskilda bestämmelserna. Av denna framgår det uttryckligen (s. 22, 42) att reglerna beträffande ansvar för försening, liksom påföljdsreglerna för fel, avviker från köplagen. I proportionsvis större utsträckning än i ovan nämnda Kommentar till NL 92 lämnas dock en redogörelse för allmänna köp- och avtalsrättsliga principer. På så sätt ges även en (indirekt) beskrivning av ABM 92:s felbegrepp. Lagtext och specialmotivering till 17–22 §§ köplagen har också som ett led i kommentarens utformning intagits som en särskild bilaga. Ja — utan att detta syfte i sig skulle föreligga, kan boken därför i vissa avseenden tjäna som en ”fickkommentar” till köplagen.

Varken i bestämmelserna ABM 92 eller i Kommentar ABM 92 anges vilka slag av varor som ABM 92 avser att reglera. Något exakt besked på denna punkt kan knappast heller lämnas. Givetvis gäller bestämmelserna för varor av ”statisk” karaktär: tegelstenar, golvmattor, dörrar, fönster etc. Ju fler rörliga delar som ingår i varan desto svårare blir dock bedömningen av vilka leveransbestämmelser som är de mest lämpade. För leveranser till byggnadsinstallationer, dvs. för el, vvs, kyla med flera branscher, används därför vanligen branschspecifika leveransbestämmelser, vilka dock numera innehåller många villkor likartade med ABM 92:s.

Inte sällan levererar tillverkare mera ”komplicerade” verkstadsvaor till återförsäljare på NL 92-villkoren. Av praktiska, administrativa och inte minst konkurrensskäl använder dock återförsäljarna ABM 92, trots att dessa villkor ger köparen (entreprenören) betydligt större rättigheter vad avser garantitider, ersättning vid felavhjälpande och för s. k. kringkostnader än vad NL-villkoren ger. (Entreprenören är i sammanhanget ”oskyldig” — han måste efterleva de långa garanti- och ansvarstider som förekommer inom entreprenadbranschen.) ”Glappet” i leveranskedjan,

---

³ Bernitz har i Standardavtalsrätt 6:e upplagan s. 49 framfört följande uppfattning: ”Förarbeten till standardavtal har, i den mån sådana förekommer, ringa betydelse för tolkningen av dylika avtal, bortsett från gemensamt upprättade standardavtal av särskilt kvalificerad natur. Ett exempel på det sistnämnda är AB 92. Skälen till att förarbeten till standardavtal i allmänhet inte brukar beaktas vid avtalstolkning är främst att de vanligen inte är tillräckligt genomarbetade och att de upprättats av enskilda parter eller organisationer i eget partsintresse.” (Anmälaren har dock beträffande förarbetenas (kommentarernas) betydelse en mindre kritisk uppfattning är Bernitz.)

när återförsäljaren köper på NL-villkoren och säljer på ABM 92-villkoren, blir en kommersiell risk som kan vara en av många anledningar till höga byggmaterialpriser.

Några av ABM 92:s regler är utformade som s. k. täckbestämmelser. Detta slag av bestämmelser, vilka bl. a. förekommer i AB 92, inleds vanligen med orden: "Om inte annat föreskrivits, resp. överenskommits ...". Sådana bestämmelser anses, beroende på regleringen i det enskilda avtalet, lättare än andra kunna åsidosättas. En särskild roll spelar härvidlag de s. k. rangordningsreglerna i AB 92 (kap. 1 § 3).

Säljarens ansvar för fel

Liksom beträffande Kommentar till NL 92 skall beträffande Kommentar ABM 92 lämnas några synpunkter på felreglerna i ABM 92 och redogörelsen för dem i kommentaren.

ABM 92 punkt 19 anger: "Säljaren skall utan dröjsmål vid reklamation, utan kostnad för köparen, avhjälpa felet eller företa omleverans". Regeln, som således är mycket enkelt utformad,⁴ innebär ordagrant en i det närmaste ovillkorlig avhjälpandeskyldighet för säljaren oberoende av (direkta) kostnader härför. Kommentarförfattarna har uppmärksammat det omöjliga i en alltför strikt regeltolkning. De diskuterar därför bl. a. möjligheter till reparation på annan plats än hos köparen och ersättning för sådana köparens utlägg såsom returfrakt. För att komma ur dilemmat med ABM 92:s punkt 19 "fundamentalistiska" utformning gör kommentarförfattarna en tämligen fri tolkning av regeln i det de säger: "Innebörden av skyldigheten att avhjälpa felet måste nämligen bestämmas efter en allmän bedömning av vad som är ekonomiskt rimligt i det särskilda fallet". (s. 46)

I ABM 92 punkt 22 behandlas säljarens ersättningskyldighet till följd av fel i varan. Regeln motsvarar i många delar AB 92 kap. 5 § 14 och inkluderar en 15% begränsningsregel om ansvarsförsäkring ej täcker skadan. Ansvar är strikt.⁵

De oklarheter som följer av AB 92 kommer därmed också att belasta punkt 22 i ABM 92. Kommentarförfattarna har — av förstaeliga skäl — undvikit att mer än nödvändigt kommentera AB 92. Detta har exempelvis inneburit att begrepp i ABM 92 och AB 92 såsom friskrivning för (ekonomiskt) skada "till följd av avbrott eller skada ... i betydande kommersiell verksamhet", inte får någon egentlig uttolkning.⁶

I kommentaren konstateras vidare (s. 51) att köparen "skall svara för all skada som uppkommer genom felet ... Med skada avses såväl direkt som indirekt förlust."

---

⁴ Jämför det betydligt mer utvecklade regelsystemet i NL 92 punkt 24–29.

⁵ I såväl El-branschens som VVS-branschens bestämmelser (ALEM 94 resp. AA VVS 93), som innehåller liknande regler, finns ingen motsvarande procentuell begränsning.

⁶ I kommentaren till AA VVS 93, punkt 48 har getts en tolkning av begreppet "betydande kommersiell verksamhet".

Någon egentlig ytterligare redovisning om vad som är "all skada" ges inte, även om i detta begrepp p. g. a. det strikta ansvaret inkluderas framförallt egendomsskada och förmodligen också personskada.

I NL 92 punkt 27 anges att "om eventuell demontering och inmontering medför ingrepp i annat än godset, svarar köparen för arbete och kostnader som orsakas därav."

Om således exempelvis en byggnad, vari godset är inmonterat, delvis måste rivras för att en reparation skall kunna utföras, så svarar köparen enligt NL 92 för s. k. kringkostnader av detta slag. Annorlunda förhåller det sig enligt ABM 92. I punkt 22 andra stycket finns nämligen en regel av helt annan innebörd. Begränsningen i säljarens ersättningsskyldighet: "gäller inte kostnader för lokalisering av felet, kostnader för åtkomst och montering av reparerad eller utbytt vara, samt kostnader som uppkommit genom reparationen eller utbytet".

ABM 92:s regler är i dessa avseenden en följd av AB 92:s regler, främst AB 92 kap. 7 § 25, vilken ålägger entreprenören en i det närmaste obegränsad avhjälpningsskyldighet vad gäller arbetsmetoder, arbetsinsatser samt kostnaden härför. Regeln om ersättning för kringkostnader har också alltsedan 1970-talet förekommit i andra allmänna bestämmelser inom installationsbranschen (AA VVS 77).

Kommentaren återger i huvudsak, utan exemplifiering, texten i bestämmelsen (punkt 22 andra stycket). Några praktiska exempel på kringkostnader lämnas inte; Uppbilning av golv och återgjutning, ommålning av arbetsområdet för felavhjälpandet, avlyftning av innertak för tillträde till installationsledningar är exempel på sådana kringkostnader. Frågan om ersättningen för kringkostnaderna är en viktig fråga, men också en kontroversiell sådan — inte minst i försäkringssammanhang. Kanske anar man i kommentarens ordknapphet på denna punkt ett inte ovanligt dilemma: Allmänna bestämmelser av något slag är antagna av de förhandlande organisationerna (parterna) — kanske är redan bestämmelserna tryckta — och en mer eller mindre omfattande kommentar anses önskvärd. När så kommentaren skall utarbetas visar det sig att kommentarförfattarna (juristerna), i bästa fall, är överens om bestämmelsernas innebörd, men att en sådan samstämmighet inte alls finns bland deras uppdragsgivare.

Per Ossmer